

Birla Central Library

PILANI (Rajasthan)

Class No.: 5294.4

Book No.: V19K

Accession No.: 40935

REQUEST

IT IS EARNESTLY DESIRED THAT THE
BOOK BE HANDLED WITH CARE AND BE
NOT MARKED, UNDERLINED OR DISFIGUR-
ED IN ANY OTHER WAY, OTHERWISE IT
WILL HAVE TO BE REPLACED OR PAID
FOR BY THE BORROWER IN THE INTEREST
OF THE LIBRARY.

LIBRARIAN.

सिरिजिणमाणिक्विरद्यं

कुम्मा पुत्तचरि अं

Prescribed

For the F. Y. Arts Class of the Bombay University
for 1931 and 1932.

EDITED

With Notes, Glossary and an Introduction

BY

P. L. VAIDYA

M. A. (Cal); D. Litt. (Paris)

*Professor of Sanskrit and Ardha-Māgadhi
Fergusson College, Poona*

1930

—

Price Re. 1-8

**PRINTED BY :—G. K. Gokhale Secretary, Shri Ganesh
Printing Works, 495-96 Shanwar, Poona City.**

**PUBLISHED BY :—Dr. P. L. Vaidya,
Fergusson College, Poona No. 4.**

INTRODUCTION

THE Kummāputtacaria of Jina-Māṇikya is prescribed as one of the texts in Ardha-Māgadī for the First Year's class in Arts of the Bombay University for the years 1931 and 1932. The book was edited by Haragovindadas Seth of Calcutta in the Jain Vividha Sāhitya Sāstra Mālā of Benares, but the copies are long out of print. I therefore undertook this new edition to meet the requirements of the University students and added a Prakrit-Sanskrit Glossary, a few notes at important places and an introduction giving a summary of the contents of the book. I also took the opportunity of revising the text of Haragovindadas Seth from three manuscripts available at the Bhandarkar Oriental Research Institute, Poona, and as a result of this collation, I feel I have been able to give a better text than in the older edition.

The author, Jina-Māṇikya, calls himself the chief pupil of Hemavimala. We do not know anything either of Jina-Māṇikya or of Hemavimala beyond the fact that the latter figures in the Pāttāvalis

of the Tapāgaccha as a sūri in the 16th Century A. D.¹ We have therefore to rest ourselves contented by taking our author to belong to 16th Century. In one of the mss. the following colophon gives the particulars in question :—

इति श्री मत्तपाचन्द्रगच्छेश अर्णदविमलसूरिपट्टालंकारश्रीहेमविमलसूरि-
शिष्यश्रीजिनमाणिकयेन कूर्मापुत्रचरितं । महोपाध्यायश्रीमुक्ति-
सौभाग्यगाणीशिष्यमुनिकल्याणसौभाग्येन लिखितं ।

I have been able to discover only two works bearing the title Kūrmāputracarita or Kummāputtacaria. The first of these is in Sanskrit as stated on page 222 of the Jain Granthāvali. The ms. is stated to be deposited in the Jesalmere Bhāndāra, but the author's name or date is not mentioned there. The second is our present text in Jain Prakrit, probably composed in the 16th century.

The Kummāputtacaria is a short narrative poem in the purāna style to illustrate the māhātmya or greatness of the sincerity of heart, bhāva, in the religious practice, and as such can be likened to the class of māhātmyas in Sanskrit literature of the Hindus. The religious practices, the Jains say, consist of (i) dāna, bounty or making gifts, (ii) śīla, vows, (iii) tapas, austerities, and (iv) bhāva, sincerity of heart or of purpose. The hero of the poem, Kummāputta, is said to have possessed this sincerity of heart, and therefore was not required to renounce the house, but obtained the kevalajñāna while he remained at home. The substance of the narrative is as follows :—

1-8. *Introductory*—Once Mahāvīra was on a visit to Rājagrha and there, in the presence of a large assembly, gave a sermon on the importance of bhāva in the fourfold form of religious duties. He mentioned therein Kummāputta as one who attained by sincerity of heart Kevalajñāna even though he lived as a householder. Thereupon, Indrabhūti, the first Ganadhara of Mahāvīra, requested his master to narrate the story of Kummāputta.

9. 91. *History of Kummāputta's previous life* :—

9-18. There was in the Bhāratavarsa a city named Durgama. Its king was Drona and queen Drumā. They had a son by name Durlabha. Once, while the prince was playing in a garden, there came a sage, Sulocana by name. Now there lived a Yaksinī Bhadramukhī in a palace under a bunian tree in the garden, who came to pay her respects to the sage, narrated to him the story of her past human life when she was the wife of Suvelavelamdhara god, and asked him where her husband was born. 19. 36.—The sage told her that her husband was born in that very city as prince Durlabha. She immediately came to the prince in the human form of her previous life, i.e., of Mānavatī, and persuaded the prince to accompany her to the nether world. The prince was struck with astonishment when the Yaksinī told him why he was brought there by her. The prince recollects his previous life and lived with her. 37-68. Now Durlabha's parents made a vain search for him but learnt from the sage that he had been carried away by a semi-divine

being and would meet them shortly. The parents thereupon placed their younger son on the throne and lived a religious life under the sage. Now the yaksī learnt that prince Durlabha was short-lived that there was no remedy to prolong his life. The prince learnt it from her, resolved to live a religious life under the sage where he met his parents. The sage then treated them all to a religious discourse on the opportunities of human life which should not be lost as a foolish merchant did when he possessed the Cintāmani gem. 69-91. *The story of a merchant who lost his Cintāmani gem.* There was a merchant well-versed in the science of gems; he thought that of all jewels Cintāmani alone was worth having; he searched in vain various mines for it when he was asked to go to Ratnadvīpa and propitiate the goddess Āśapūrī. When he did that the goddess told him that he did not do any act to deserve the gem. He however persuaded the goddess to give one to him assuring her that he would see how to keep it. The goddess then gave him the gem and the merchant in delight proceeded homewards in his ship. One day, in the course of the voyage, the moon rose bright in the sky and the merchant, seated on the edge of his ship, felt the curiosity as to whether the moon or his gem was more lustrous. While he was comparing the lustre of the two the gem dropped down into the waters and was lost for good. So, the sage continued, is the person who loses the opportunities given to him by his human life if he does not acquire religious merit..

92. 185. *The Story of Kummāputta*—92-137.

There ruled in Rājagrha a king by name Mahindasīha. His queen Kummā once saw in dream a celestial palace, which dream indicated the birth of a pious son. During pregnancy the queen felt the desire to listen to religious discourse, and when the king invited various philosophers for the purpose, she showed her preference to the Jain doctrine over others. The queen delivered of a son in due course who was named Dhammadēva alias Kummāputta. As a result of his having harassed a servant in his previous life the young prince became a dwarf though he had otherwise a charming figure. The prince learnt all the 72 arts quickly under a guru, attained youth, but disregarded pleasures of life. One day, while he listened to the holy texts as they were being recited by monks, he recollected his previous birth, was convinced of the worthlessness of the world, and by this thought got all his acts destroyed and thus attained the kevalajñāna. He had a mind to renounce the world and take the vows of a monk, but, fearing that his parents would die of grief in that event, he remained at home. 138-176. Now there was a town named Rayanasamcaya in the Mahāvidehaksetra. Devāicca the cakravartin ruled there. One day there arrived a Jina, Jagaduttama by name. On hearing his arrival Devāicca went to him to pay his homage. When the Jina was delivering a sermon there arrived Kamalā (who was the yaksini

in the former life), Bhramara, Drona and Drumā, in their new life of divine beings of Cāraṇaśramanas. On seeing them Devāicca asked the Jina who they were; he asked the Jina further whether there was any cakravartin or kevalin on the earth at that time. The Jina told him that there was no cakravartin on the earth but there was Kummāputta who, though still a householder to awaken his parents, was a kevalin. Thereupon the Cāraṇaśramanas asked him when they would have kevalajñāna. The Jina told them that they would attain it when Kummāputta would personally narrate to them the pleasures of the Mandara vimāna in the Mahāsukka heaven. In course of time they attained the kevalajñāna from Kummāputta. When after that they paid a visit to the Jina and took their seats in the midst of Kevalins, they did not salute the Jina. Thereupon Indra asked him why they did not salute him. The Jina told Indra that they did not because they obtained their kevala from Kummāputta who was a bhāvakevalin. 177-185. Now kummāputta renounced the world, became a monk, preached religious doctrines on the importance of bhāva to many, saved many beings from the samsāra and attained nirvāna in due course.

*Fergusson College, Poona }
22nd Oct. 1930. } P. L. VAIDYA*

सिरिजिणमाणिक्विरह्यं

सि रि कु म्मा पु त्त च रि अं ।

नमिऊण वद्धमाणं असुरिन्द्रसुरिन्दपणयपयकमलं ।
कुम्मापुत्तचरित्तं वोच्छाभि अहं समासेणं ॥ १ ॥
रायगिहे वरनये नयरेहापत्तसयलपुरिसवरे ।
गुणसिलए गुणनिलए समोसढो वद्धमाणजिणो ॥ २ ॥
देवेहि सभवसरणं विहिअं बहुपावकम्मओसरणं ।
मणिकणयरययसारप्पाकारपहापरिष्टुरिथं ॥ ३ ॥
तथ निविद्वो वीरो कणयसरीरो समुद्गंभीरो ।
दाणाइचउपयारं कहेइ धम्मं परमरम्मं ॥ ४ ॥
दाणतवसीलभावणभेएहिं चउविहो हवइ धम्मो ।
सब्बेसु तेसु भावो महण्पभावो मुणेयव्वो ॥ ५ ॥
भावो भवुदहितरणी भावो सग्गापवग्गापुरसरणी ।
भविआणं मणचिन्तअअचिन्तचिन्तामणी भावो ॥ ६ ॥
भावेण कुम्मपुत्तो अवगयतत्तो अगहिअचरित्तो ।
गिहवासे वि वसन्तो संपत्तो केवलं नाणं ॥ ७ ॥

एत्थन्तरे इन्दभूई नामं अणगारे भगवथो महावीरस्स
जेडे अन्तेवासी गोयमगोत्ते समचउरंससरीरे वज्जरिसह-
नारायसंघयणे कणगपुलगनिघसपम्हगोरे उगतवे दित्ततवे

महातवे घोरतवे घोरतवस्सी घोरबम्भवेरबासी उच्छूढ-
सरीरे संखित्तविउलतेउलेस्से चउदसपुव्वी चउणाणोवगए
पञ्चहिं अणगारसपहिं सद्धि संपरिबुडे छटुँछटुँणं अप्पाणं
भावेमाणे उट्टाए उट्टाइ। उट्टित्ता भगवं महावीरं तिक्खुन्तो
आयाहिणपयाहिणं करेइ। करित्ता वन्दइ नमंसइ। वन्दित्ता
नमंसित्ता एवं घयासी—“ भयवं, को नाम कुम्मापुत्तो ? कहं
वा तेण गिहवासे वसन्तेण भावणं भावन्तेण अणन्तं अणु-
त्तरं निव्वाधायं निरावरणं कसिणं पडिपुणं केवलवरणाण-
दंसणं समुप्पाडिअं ? ” तप्प णं समणे भगवं महावीरे जोयण-
गामिणीए सुधासमाणीए वाणीए वागरेइ—

गोयम, जं मे पुच्छसि कुम्मापुत्तस्स चारिअमच्छरिअं ।

एगगमणो होउं समग्गमवि तं निसामेसु ॥ ८ ॥

तथाहि—

“ जम्बुदीवे दीवे भारहाखित्तस्स मज्ज्यारम्भि ।
दुग्गमपुराभिहाणं जगप्पहाणं पुरं अत्थि ॥ ९ ॥
तत्थ य दोणनरिन्दो पयावलच्छीइ निज्जिअदिणिन्दो ।
निश्चं अरियणवज्जं पालइ निक्षण्टयं रज्जं ॥ १० ॥
तस्स नरिन्दस्स दुमा नामेण पट्टराणिआ अत्थि ।
संकरदेवस्स उमा रमा जहा वासुदेवस्स ॥ ११ ॥
दुलभनामकुमारो सुकुमारो रम्मरुवजियमारो ।
तेसि सुओ तिथि गुणिगणभण्डारो बहुजणाधारो ॥ १२ ॥
सो कुमरो नियज्जुव्वणराजमणं परे बहुकुमरे ।
कन्दुकमिव गयणतले उच्छालिन्तो सदा रमइ ॥ १३ ॥
अन्नदिणे तस्स पुरस्सुज्जाणे दुगिलाहिहाणम्भि ।
सुगुरु सुलोयणनामा समोसढो केवली एगो ॥ १४ ॥

तत्थुज्जाणे जक्खिखणि भद्रमुही नाम निवसए निचं ।
 बहुसालरुखबडदुमअहठियभुवणम्मि कयवासा ॥१५॥
 केवलकमलाकलियं संसयहरणं सुलोयणं सुगुरुं ।
 पणमिअ भत्तिभेरेणं पुच्छइ सा जक्खिखणी एवं ॥ १६॥
 “भयवं पुव्वभवे हं माणवई नाम माणवी आसि ।
 पाणपिया परिभुगा सुवेलवेलंधरसुरस्स ॥ १७॥
 आउखए इत्थ वणे भद्रमुही नाम जक्खिखणी जाया ।
 भत्ता पुण मज्ज्ञ कहिं उप्पन्नो ? नाह आइससु ॥१८॥”

तओ सुलोयणो नाम केवली महुरवाणीए भणइ-

“भदे, निसुणसु नयरे इत्थेव होणनरवइस्स सुओ।
 उप्पन्नो तुज्ज्ञ पिओ सुदुल्लहो दुल्लभो नाम ॥ १९ ॥”
 तं निसुणिय भद्रमुही भद्रमुही नाम जक्खिखणी हिट्टा ।
 माणवईरुवधरा कुमरसमीचम्मि संपत्ता ॥ २० ॥
 दट्टूण तं कुमारं बहुकुमरुच्छालणिक्कतलिच्छं ।
 सा जंपइ हसिऊणं किमिमेणं रङ्गरमणेणं ॥ २१ ॥
 जइ ताव तुज्ज्ञ चित्तं विचित्तचित्तम्मि चञ्चलं होइ ।
 ता मज्ज्ञं अणुधावसु वयणमिणं सुणिय सो कुमरो ॥ २२ ॥
 तं कन्नं अणुधावइ तव्वयणकुऊहलाकुलिअचित्तो ।
 तप्पुरओ धावन्ती सा वि हु तं नियवणं नेइ ॥ २३ ॥
 बहुसालवडस्स अहेपहेण पायालमज्ज्ञमाणीओ ।
 सो पासइ कणयमयं सुरभवणमईव रमणिज्जं ॥ २४ ॥

तं च केरिसं ?

रयणमयथभपन्तीकन्तीभरभरिअभिन्तरपएसं ।
 मणिमयतोरणधोरणितहणपहाकिरणकब्बुरिअं ॥ २५॥

मणिमयथमभअहिद्विअपुत्तलिआकेलिखोभियजणोहं ।
 बहुभत्तचित्तचित्तयगवक्खसंदोहकयसोहं ॥ २६ ॥
 एयमवलोइऊणं सुरभवणं भवणचित्तचुज्जकरं ।
 अइविम्हयमावन्नो कुमरो इय चिन्तिउं लग्गो ॥ २७ ॥
 “किं इन्द्रजालमेयं सुमिणं सुमणम्मि दीसण अहवा ।
 अहयं नियनयरीओ इह भवणे केण आणीओ?” ॥ २८ ॥
 इय संदेहाकुलियं कुमरं विनिवेसिऊण पल्लङ्के ।
 विन्नवइ वन्तरवहू, “सामिअ, वयणं निसामेसु ॥ २९ ॥
 “अज्ज मण अञ्जुमण, चिरेण कालेण नाह दिद्वो सि ।
 सुरभिवणे सुरभवणे नियकज्जेणाणिओ सि तुमं ॥ ३० ॥
 अज्जं चिय मज्ज्ञ मणोमणोरुहो कप्पपायवो फलिओ ।
 जं सुकयसुकयवसओ अज्ज तुमं मज्ज्ञ मिलिओ सि”
 इय वयणं सोऊणं वयणं ददूण सुनयणं तीसे ।
 पुब्वभवस्स सिणेहो तस्स मणम्मी समुळसिओ ॥ ३२ ॥
 कथ वि एसा दिद्वा पुब्वभवे परिचिया य एयस्स।
 इय ऊहापोहवसा जाईसरणं समुप्पन्नं ॥ ३३ ॥
 जाईसरणेण तेणं नाऊणं पुब्वजम्मवुत्तन्तो ।
 कहिओ कुमरेण नियपियाइ पुरओ समग्गो वि ॥ ३४ ॥
 तत्तो नियसत्तीए असुभाणं पुगलाण अवहारं ।
 सुभपुगलपक्खेवं करिथ सुरी तस्सरीरम्मि ॥ ३५ ॥
 पुब्वभवन्तरभज्जा लज्जाइ विमुत्तु भुञ्जए भोगे ।
 एवं विसयसुहाइ दुष्टि वि विलसन्ति तत्थ ठिआ ॥ ३६ ॥
 चतुर्विधभोगस्वरूपं स्थानाङ्गेऽप्युक्तम्—
 “चउहिं ठाणेहिं देवाणं संवासे पश्चते । तं जहा देवे नाम
 एगे देवीए सार्द्धं संवासमधिगच्छज्जा, देवे नामं एगे छवीए

सर्दि संवासमधिगच्छज्ञा, छवी नामं परे देवीए सर्दि
संवासमधिगच्छज्ञा, छवी नामं परे छवीए सर्दि संवास-
मधिगच्छज्ञा । ”

इओ य--

अह तस्सम्मापियरो पुत्तवियोगेण दुक्षिखआ निष्ठं ।
सव्वत्थ वि सोहन्ति य लहन्ति न हि सुद्धिमत्तं पि ॥३७
देवोहि अवहरिअं नरेहि पाविजाए कहं वथुं ।
जेण नराण सुराणं सत्तीए अन्तरं गुरुयं ॥ ३८ ॥
अह तेहि दुक्षिखपरहि अम्मापियरेहि केवली पुद्दो ।
‘भयवं, कहेह अम्हं सो पुत्तो अत्थि कथ गओ ॥३९॥
तो केवली पयंपइ सुणेह सवणेहि सावहाणमणा ।
तुम्हाणं सो पुत्तो अवहरिओ बन्तरीए य ॥ ४० ॥
ते केवलिवयणेणं अईव अच्छरियविम्हया जाया ।
साहन्ति कहं देवा अपवित्तनरं अवहरन्ति ॥ ४१ ॥

यदुक्तमागमे--

चत्तारि पञ्च जोयणसयाइ गन्धो य मणुयलोगस्स ।
उड्डं वश्वइ जेणं न हु देवा तेण आयन्ति ॥
पञ्चसु जिणकल्लाणेसु चेव महरिसितवाणुभावाओ ।
जम्मन्तरनेहेण य आगच्छन्ति हु सुरा इहयं ॥
तो केवलिणा कहियं तसि जम्मन्तरसिणेहाइ ।
ते बिंन्ति तओ सामिथ अइबलिओ कम्मपरिणामो ॥४२
भयवं कया वि होही अम्हाण कुमारसंगमो कह वि ।
तेणुत्त होही पुण जयेह बयमागमिस्सामो ॥ ४३ ॥
इय संबन्धं सुणिउं संविग्ना कुमरमायपियरो य ।
लहुपुत्त ठविअ रज्जे तयन्तिए चरणमावन्ना ॥ ४४ ॥

दुक्षरतवचरणपरा परायणा दोसवज्जियाहारा ।
 निस्सङ्गरङ्गचित्ता तिशुन्तिशुन्ता य विहरन्ति ॥ ४५ ॥
 अन्नादिणे गामाणुगामं विहरन्तओ य सो नाणी ।
 तत्थेव दुग्धिलवणे समोसढो तेहि संजुन्तो ॥ ४६ ॥
 जह जक्षिखणी अवहिणा कुमरस्साउं वियाणिउं थोबां।
 तं केवलिणं पुच्छइ कयञ्जली भत्तिसंजुन्ता ॥ ४७ ॥
 “भयं जीवियमप्यं कहमवि तीरिज्जषभिवड्डुउं ?”
 ता कहइ केवली सो केवलकलियत्थवित्थारो ॥ ४८ ॥
 तिथ्यरा य गणधरा चक्रधरा सबलवासुदेवा य।
 अद्वलिणो वि न सक्का काउं आउस्स संधाणं ॥ ४९ ॥

यदुक्तम्—

“नो विद्या न च भेषजं न च पिता नो वान्धवा नो सुता
 नाभीष्टा कुलदेवता न जननी स्नेहानुवन्धान्विता ।
 नार्थो न स्वजनो न वा परिजनः शारीरिकं नो बलं
 नो शक्ताः सततं सुरासुरवराः संधातुमायुः क्षमाः ॥ ”
 इय केवलिवयणाइं सुणिउं अमरी विसण्णचित्ता सा ।
 नियभवणं संपत्ता पणटुसव्वस्ससत्थ व्व ॥ ५० ॥
 दिद्वा सा कुमरेण पुद्वा य सुकोमर्लेहि वयणेहि ।
 सामिणि मणे विसण्णा अज्ज तुमं हेउणा केण ॥ ५१ ॥
 किं केण वि दूहविआ किं वा केण वि न मञ्चिआ आणा ।
 किंवा मह अवराहेण कुप्पसन्ना तुमं जाया ? ” ॥ ५२ ॥
 सा किंचि वि अकहन्ती मणे वहन्ती महावियारभरं ।
 निष्वन्धे पुण पुद्वा बुत्तन्तं साहए सयलं ॥ ५३ ॥
 सामिथ मए अवहिणा तुह जीवियमप्यमेव नाऊणं ।
 आउसरहबं केवलिपासे पुहुं च कहियं च ॥ ५४ ॥

एषण कारणेण नाह अहं दुक्खसल्लिङ्गसरीरा ।
 विहिविलसिअमि वंके कहं सहिस्सामि तुह विरहं ”
 कुमरो जंपइ जकिखणि खेअं मा कुणसु हिययमज्जमिम
 जलविन्दुचञ्चले जीवियमिमि को मन्तइ थिरत्तं ? ॥५६॥
 जइ मज्जुवरि सिणेहं धरेसि ता केवलिस्स पासमि ।
 पाणपिए मं मुञ्चसु करेमि जेणप्पणो कज्जं ॥ ५७ ॥
 तो तीइ ससत्तीए केवलिपासमि पाविओ कुमरो ।
 अभिवन्दिअ केवलिणं जहारिहं ठाणमासीणो ॥ ५८ ॥
 पुत्तस्स सिणेहेणं चिरेण अबलोइऊण तं कुमरं ।
 अहिरोइउं पवत्ता तथ ठिया मायतायमुणी ॥ ५९ ॥
 कुमरो वि अयाणन्तो केवलिणा समहिअं समाइटो ।
 “वन्दसु कुमार, मायतायमुणी इह समासीणा” ॥ ६० ॥
 सो पुच्छइ केवलिणं, ‘पहु, कहमेसिं वयग्गहो जाओ?’
 तेण वि पुत्तवियोगाइकारणं तस्स वज्जरिं ॥ ६१ ॥
 इय सुणिथ सो कुमारो मोरो जह जलधरं पलोएडं ।
 जह व चकोरो चन्दं जह चक्रो चण्डभाणुं व ॥ ६२ ॥
 जह चच्छो नियसुरभिं सुरभिं सुरभिं जहेव कलकण्ठो ।
 संजाओ संतुटो हरिसवसुल्लिङ्गिअरोमञ्चो ॥ ६३ ॥
 नियमायतायमुणिणं कण्ठमिमि विलग्गिऊण रोयन्तो ।
 एयाइ जकिखणीए निवारिओ महुरवयणेहिं ॥ ६४ ॥
 नियवत्थअञ्चलेहिं कुमारनयणाणि अंसुभरियाणि ।
 सा जकिखणी विलूहइ अहो महामोहदुल्लिअं ॥ ६५ ॥
 नियमायतायदंसणसमुल्लसन्तप्पमोयभरभरियं ।
 केवलनाणिसगासे अमरी विणिवेसए कुमरं ॥ ६६ ॥

अह केवली वि सब्बेसि तेसि उवगारकारणं कुणइ ।
 धम्मदेसणसमए अमयरससारणसिरसिं ॥ ६७ ॥
 जो भविओ मणुअभवं लहिउं धम्मप्पमायमायरइ ।
 सो लङ्घुं चिन्तामणिरयणं रयणायरे गमइ ॥ ६८ ॥

तथाहि—

एगम्मि नयरपवरे अतिथि कलाकुसलवाणिओ को वि ।
 रयणपरिक्खागन्थं गुरुण पासम्मि अब्मसइ ॥ ६९ ॥
 सोगन्धिअकक्षेयणमरगयगोमेअइन्द्रनीलाणं ।
 जलकन्तसूरकन्तयमसारगङ्गफलिहाणं ॥ ७० ॥
 इच्छाइयरयणाणं लक्खणगुणवण्णनामगोन्ताइ ।
 सब्बाणि सो वियाणइ वियक्खणो मणिपरिक्खाए ॥ ७१ ॥
 अह अन्नया विचिन्तइ सो वणिओ “किमवरेहि रयणेहिं
 चिन्तामणी मणीणं सिरोमणी चिन्तितत्थकरो ” ॥ ७२ ॥
 तत्तो सो तस्स कए खणेइ खाणीउ ऐगठाणेसु ।
 तह वि न पत्तो स मणी विविहेहि उवायकरणेहिं ॥ ७३ ॥
 केण वि भणिअं “वच्छसु वहणे चडिऊण रयणदीवम्मि ।
 तत्थतिथ आसपूरी देवी तुह वंछियं दाही ” ॥ ७४ ॥
 सो तत्थ रयणदीवे संपत्तो इक्कवीसखवणेहिं ।
 आराहइ तं देविं; संतुट्टा सा इमं भणइ ॥ ७५ ॥
 “भो भद्र केण कज्जेण अज्ज आराहिया तए अहयं?” ।
 सो भणइ, “देवि चिन्तामणीकए उज्जमो एसो ” ॥ ७६ ॥
 देवी भणेइ, “भो, भो ! नतिथ तुहं कम्ममेव सम्मकरं ।
 जेणप्पन्ति सुरा वि य धणाणि कम्माणुसरेणं ॥ ७७ ॥
 स भणइ,” जइ मह कम्मं हवेइ, तो तुज्ज कीस सेवामि? ।
 ता मज्ज्ञ देसु रयणं पच्छा जं होउ तं होउ ॥ ७८ ॥

दत्तं चिन्तारयणं तो तीए तस्स रयणवणिथस्स ।
 सो नियगिहगमणत्थं संतुट्टो वाहणे चडिओ ॥ ७९ ॥
 पोअपएसनिविट्टो वणिओ जा जलहिमज्ञमायाओ ।
 ताव य पुब्बदिसाए समुगओ पुणिमाचन्दो ॥ ८० ॥
 तं चन्दं दट्टूं नियवित्ते चिन्तए स वाणियओ ।
 चिन्तामणिस्स तेअं अहिअं अहवा मयङ्गस्स ? ॥ ८१ ॥
 इय चिन्तिऊण चिन्तारयणं नियकरतले गहेऊणं ।
 नियदिट्टीइ निरिकखइ पुणो पुणो रयणमिन्दुं च ॥ ८२ ॥
 इय अवलोयन्तस्स य तस्स अभग्नेण करतलपएसा ।
 अइसुकुमारसुरालं रयणं रयणायरे पडियं ॥ ८३ ॥
 जलनिहिमज्ञे पडिउं बहु बहु सोहन्तएण तेणावि ।
 किं कह वि लब्बइ मणी सिरोमणी सयलरयणाणं? ॥ ८४ ॥
 तह मणुयत्तं बहुविहभवभमणसएहि कहकह वि लछं ।
 खणमित्तेण हारइ पमायभरपरवसो जीवो ॥ ८५ ॥
 ते धष्मा कयपुण्णा जे जिणधम्मं धरन्ति नियहियए ।
 तेसिं चिय मणुयत्तं सहलं सलहिज्जए लोए ॥ ८६ ॥
 इय देसणं सुणेउं सम्मत्तं जक्खणीइ पडिवष्मं ।
 कुमरेण य चारित्तं गुरुअं गुरुअन्तिए गहिअं ॥ ८७ ॥
 थेरणं पयमूले चउदसपुब्बीमहिज्जइ कुमारो ।
 दुक्करतवचरणपरो विहरइ अम्मापिऊहि समं ॥ ८८ ॥
 कुमरो अम्मापियरो तिणिण वि ते पालिऊणा चारित्तं ।
 महसुके सुरलोए उववष्मा मन्दरविमाणो ॥ ८९ ॥
 सा जक्खणी वि चविउं वेसालीए य भमरभूवइणो ।
 भज्जा जाया कमला नामेणं सञ्चसीलधरा ॥ ९० ॥

भमरनरिन्दो कमलादेवी य दुवे वि गहियजिणधम्मा ।
अन्तसुहजश्वसाया तथेव य सुरवरा जाया ॥ ९१ ॥

इतच्च—

रायगिहं वरनयरं वरनयरङ्गन्तमन्दिरं अतिथ ।
धणधन्नाइसमिदं सुपसिद्धं सयललोगम्मि ॥ ९२ ॥
तत्य य महिन्दसीहो राया सिंहु व्व अरिकरिविणासे ।
नामेण जस्स समरङ्गणम्मि भज्जइ सुहडकोडी ॥ ९३ ॥
तस्स य कुम्मा देवी देवी इव रूवसंपथा अतिथ ।
विणयविवेगवियारण्पमुहगुणाभरणपरिकलिया ॥ ९४ ॥
विसयसुहं भुञ्जन्ताण ताण सुक्खेण वज्जए कालो ।
जह य सुरिन्दसईणं अहवा जह वम्महरईणं ॥ ९५ ॥
अञ्जादिणे सा देवी नियसयणिज्जम्मि सुक्तजागरिया ।
सुरभवणं मणहरणं पिच्छइ सुमिणम्मि अच्छरियं ॥ ९६ ॥
जाए पभायसमए सयणिज्जा उट्ठिऊण सा देवी ।
रायसमीवं पत्ता जंपइ महुराहि वग्गूहि ॥ ९७ ॥
अञ्ज अहं सुरभवणं सुमिणम्मी पासिऊण पडिबुद्धा ।
एयस्स सुमिणगस्स य भविस्सई को फलविसेसो ॥ ८ ॥
इय सुणिय हट्टुट्टो राया रोमञ्चञ्चियसरीरो ।
नियमइअणुसारेण साहइ एयारिसं वयणं ॥ ९९ ॥
“देवि ! तुमं पडिपुणे नवमासे सङ्कुसत्तदिणअहिए ।
बहुलक्खणगुणजुत्तं पुत्तं पाविहिसि जगनेत्तं ” ॥ १०० ॥
इय नरवइणो वयणं सुणिऊणं हट्टुट्टुनियहियया ।
नरनाहअणुष्णाया सा जाया नियगिहं पत्ता ॥ १०१ ॥
तत्य य कुमारजीवो देवाउं पालिऊण कुम्माए ।
उयराम्मि सुक्खयपुणो सराम्मि हंसु व्व अवइणो ॥ १०२ ॥

रथणेण रथणखाणी जहेव मुक्ताहलेण सुक्तिउडी ।
 तह तेणं गब्भेणं सा सोहगं समुव्वहइ ॥ १०३ ॥
 गब्भस्सणुभावेणं धम्मागमसवणदोहलो तीसे ।
 उप्पन्नो सुहपुण्णोदपण सोहगगसंपन्नो ॥ १०४ ॥
 तो तेणं नरवइणा छहंसणनाइणो नयरमज्ज्ञे ।
 सहाविया जणेहिं कुम्माए धम्मसवणकए ॥ १०५ ॥
 ग्रहाया कयबलिकम्मा कयकोउयमङ्गलाइविहिधम्मा ।
 नियपुत्थयसंजुत्ता संपत्ता रायभवणम्मि ॥ १०६ ॥
 कयआसीसपदाणा नरवइणा दत्तमाणसंमाणा ।
 भहासणोवविद्वा नियनियधम्मं पयासन्ति ॥ १०७ ॥
 इयरेसि दंसणीण य धम्मं हिंसाइसंजुअं सुणिडं ।
 जिणधम्मरया देवी अईव खेयं समावज्ञा ॥ १०८ ॥

यतः—

“ ददातु दानं विदधातु मौनं वेदादिकं चापि विदांकरोतु
 देवादिकं ध्यायतु नित्यमेव न चेद् दया निष्कलमेव सर्वम् ॥
 न सा दीक्षा न सा भिक्षा न तदानं न तत्तपः ।
 न तद् ध्यानं न तन्मौनं दया यत्र न विद्यते ॥ ”
 तो नरवइणाह्या जिणसासणसूरिणो महागुणिणो ।
 जिणसमयतत्तसारं धम्मसरूपं परुवोन्ति ॥ १०९ ॥

तथा हि—

छज्जीवनिकायाणं परिपालणमेव विज्ञए धम्मो ।
 जेणं महव्वएसुं पढमं पाणाइवायवयं ॥ ११० ॥

उक्तं च दशवैकालिके—

तत्त्विमं पढमं ठाणं महावीरेण देसिअं ।
 आहिंसा निउणा दिद्वा सब्बभूपसु संजमो ॥

उपदेशमालायाम्—

छज्जीवनिकायदयाविवज्जिओ नेव दिक्षिखओ न गिही ।
 जइधम्माओ चुक्को चुक्कइ गिहि दाणधम्माओ ॥
 इअ मुणिवरवयणाइं सुणिउं घणगज्जिओवमाणाणि ।
 देवीए मणमोरो परमसमुल्लासमावश्नो ॥ १११ ॥
 पडिपुण्णेसु दिणेसुं तत्तो संपुण्णदोहला देवी ।
 पुत्ररयणं पस्या सुहलगे वासरम्मि सुहे ॥ ११२ ॥

तत्र चावसरे—

तिह वज्जइ तूर सुतडतडन्त, गयणंगणि गज्जइ गडयडंत ।
 वरमङ्गलसुंगलभेरिसाद, नफेरी निसुणीइ नव निनाद ॥
 विरुदावलि बुल्हइ बन्दिवृंद, चिरकाल चतुरनरनन्दवृन्द ।
 वरकामिणि नच्छइ अइसुरम्मि, इय उच्छ्वव हूओ पुत्रजम्मि ॥
 अम्मापिऊहि तस्स य धम्मस्सुयदोहलाणुसारेण ।
 नामं गुणाभिरामं पइट्टिअं धम्मदेवु त्ति ॥ ११३ ॥
 उल्लावणेण कुम्मापुत्तु त्ति पइट्टिअं अवरनामं ।
 इय तस्स सत्थयाइं दुन्नि पसिद्धाइं नामाइं ॥ ११४ ॥
 सो पञ्चहिं धाईहिं हत्था हत्थम्मि अङ्गओ अङ्गे ।
 गिणिहज्जान्तो कुमरो सब्बेसिं वल्हहो जाओ ॥ ११५ ॥
 बावत्तरिं कलाओ सयमेव अहिज्जए सबुद्धीए ।
 अज्ञावओ य नवरं संपत्तो तथ सक्षिक्तं ॥ ११६ ॥

किं तु—

पुब्बभवन्तरकयचेडबन्धणुच्छालणाइकम्मवसा ।
 सो वामणओ जाओ दुहत्थदेहप्पमाणधरो ॥ ११७ ॥
 निरुषमरुवगुणेण तहणीज्जणमाणसाणि मोहन्तो ।
 सोहगभगजुत्तो कमेण सो जुब्बणं पत्तो ॥ ११८ ॥

ताहणे सब्बेसि विसयविगारा बहुपगारा वि ।
 सो पुण विसयविरक्तो कुम्मापुत्तो मुणियत्तक्तो ॥ ११९ ॥

हरिहरबम्भाइसुरा विसएहि वसीकया य सब्बे वि ।
 धन्नो कुम्मापुत्तो विसया वि वसीकया जेण ॥ १२० ॥

जं तेण पुव्वजम्मे सुचिरं परिपालिअं सुचारितं ।
 तं तस्स वि ताहणे विसयेसु विरक्तणं जायं ॥ १२१ ॥

अन्नदिणम्मि मुणीसरगुणिज्जमाणं सुयं सुयन्तस्स
 कुमरस्स तस्स विमलं जाईसरणं समुप्पन्नं ॥ १२२ ॥

जाईसरणगुणेणं संसारासारयं मुणन्तस्स ॥
 खवगस्सोणिगयस्स वि सुकज्ञाणं पवन्नस्स ॥ १२३ ॥

झाणानलेण कमिन्धणनिवहं दुस्सहं दहन्तस्स ।
 केवलणाणमणन्तं समुज्जलं तस्स संजायं ॥ १२४ ॥

जइ ताव चरित्तमहं गहेमि ता मज्ज मायतायाणं ।
 मरणं हविज्ज नूणं सुयसोगवियोगदुहियाणं ॥ १२५ ॥

तम्हा केवलकमलाकलिओ नियमायतायउवरोहा ।
 चिद्ग्रह चिरं घरे श्चिय स कुमारो भावचारिती ॥ १२६ ॥

कुम्मापुत्तसरिच्छो को पुत्तो मायतायपयभत्तो ।
 जो केवली वि सघरे ठिओ चिरं तयणुकम्पाए ॥ १२७ ॥

कुम्मापुत्ता अन्नो को धन्नो जो समायतायाणं ।
 बोहत्थं नाणी वि हु घरे ठिओऽनायवित्तीए ॥ १२८ ॥

गिहवाससंठिअस्स वि कुम्मापुत्तस्स जं समुप्पन्नं ।
 केवलनाणमणन्तं तं पुण भावस्स दुल्लिअं ॥ १२९ ॥

भावेण भरहच्छकी तारिससुद्धन्तमज्जमलीणो ।
 आयंसवरनिविद्वो गिही वि सो केवली जाओ ॥ १३० ॥

बंसगासमारुढो मुणिपवरे के वि द्वु विहरन्ते ।

गिहिवेसइलापुत्तो भावेण केवली जाओ ॥ १३१ ॥

आसाढभूइमुणिणो भरहेसरपिकखणं कुणन्तस्स ।

उप्पन्नं गिहिणो वि हु भावेण केवलं नाणं ॥ १३२ ॥

यदुक्तमागमे—

“मेरुस्स सरिसवस्स य जाइयमेत्तं च अन्तरं होइ ।

दब्बत्थयभावत्थयन्तरं तेत्तिअं णेयं ॥ १३३ ॥

उक्तोसं दब्बत्थय आराहिय जाइ अच्छुअं जाव ।

भावत्थएण पावइ अन्तमुहुसेण निव्वाणं ” ॥ १३४ ॥

अह मणुयखित्तमज्ज्ञे महाविदेहा हवन्ति पञ्चेव ।

झक्किक्कमिम विदेहे विजया बत्तीसबत्तीसं ॥ १३५ ॥

बत्तीसपञ्चगुणिया विजया य सयं हविज्ज सट्टुचुअं ।

भरहेरवयक्खेते सतरिसयं होइ खित्ताणि ॥ १३६ ॥

उक्तोसपए लब्धइ विहरन्तजिणाण तथ सतरिसयं ।

इय पासङ्गिअमुत्तं पक्कन्तं तं निसामेह ॥ १३० ॥

तथ य महाविदेहे सुपसिद्धे मङ्गलावईविजए ।

नयरी य रयणसंचयनामा धणधन्नअभिरामा ॥ १३८ ॥

तीए देवाइच्छो चक्कधरो तेयविजिअआइच्छो ।

चउसट्टिसहस्रमणीरमणो परिमुञ्जए रज्जं ॥ १३९ ॥

अन्नादिणे विहरन्तो जगदुत्तमनामधेयतित्थयरो ।

वरतरुवरप्पहाणे तीसुज्जाणे समोसरिओ ॥ १४० ॥

घेमाणियजोइसवरभवणोहि विनिमिअं समोसरणं ।

रयणज्जुणरुप्पमयप्पागारतिगेण रमणिज्जं ॥ १४१ ॥

सोऊण जिणागमणं चक्की चक्को व्व दिणयरगमणं ॥

संतुडमणो बन्दणकए समेथो सपरिवारो ॥ १४२ ॥

तिकखुत्तो आयाहिणपयाहिणं करिय वन्दिय जिणिन्दं ।
जहजुगम्मि पएसे कयञ्जली एस उवविट्ठो ॥ १४३ ॥

तत्तो भविअजणाणं भवसायरतारणिककतरणीए ।
धम्मं कहइ पहु सो सुहासमाणीइ वाणीए ॥ १४४ ॥

भो भो सुणन्तु भविआ कहमवि निगोयमज्जओ जीवो ।
निगन्तूण भवेहिं बहुपहिं लहइ मणुयत्तं ॥ १४५ ॥

मणुयत्ते वि हु लद्दे दुलहं पाविज्ञ खित्तमायरियं ।
उपज्जान्ति अणेगे जं दस्सुमिलक्खुयकुलेसु ॥ १४६ ॥

आयरिए खित्ते वि हु पत्ते पहुइन्दियत्तणं दुलहं ।
पाएण को वि दीसइ नरो व रोगेण रहियत्तू ॥ १४७ ॥

पत्ते वि पहुतणत्ते दुलहो जिणधम्मसंजोगो ।
गुरु गुरुगुणिणो मुणिणो जेण न दीसन्ति सब्बत्थ ॥ १४८ ॥

लद्धम्मि धम्मसवणे दुलहं जिणवयणरयणसद्दहणं ।
विसयकहपसत्तमणो घणो जणो दीसए जेण ॥ १४९ ॥

सद्दहणे संपत्ते किरियाकरणं सुदुलहं भणियं ।
जेण पमायसचू नरं करन्तं पि वारेइ ॥ १५० ॥

यतः—

प्रमादः परमद्वेषी प्रमादः परमो रिपुः ।
प्रमादो मुक्तिपूर्दस्युः प्रमादो नरकायनम् ॥

ते धन्ना कयपुणा जेण लहिऊण सब्बसामग्निं ।
चह्य पमायं चारित्तपालगा जन्ति परमपयं ॥ १५१ ॥

इय सुणिय जिणुवएसं सम्मत्तं के वि के वि चारित्तं ।
भावेण देसविरइं पडिवज्ञा के वि कयपुणगा ॥ १५२ ॥

इत्थन्तरे—

कमलाभमरहोणदुमजीवा जे पुरा गया सुके ।
 ते चविय भरहखिते वेयड्हे खेयरा जाया ॥ १५३ ॥
 चउरो वि भुत्तभोगा चारणसमणन्तिए गहियचरणा ।
 तत्थेव य संपत्ता जिणिन्दमभिवन्दिय निविट्ठा ॥ १५४ ॥
 तं दट्टणं पुच्छेह चक्रधरो धम्मचक्रिणं नाहं ।
 भयवं केऽमी चारणसमणा समणा कओ पत्ता? ॥ १५५ ॥
 ता जिणवरो पथंपइ नरिन्द निसुणेहि चारणा एए ।
 वेयड्हभारहाओ समागया अम्ह नमणत्थं ॥ १५६ ॥
 पुच्छेह चक्रवट्ठी भयवं वेयड्हभरहवासम्मि ।
 किं को वि अत्थि संपइ चक्री वा केवली वा वि ? ॥ १५७ ॥
 जंपइ जिणो न संपइ भरहे नाणी नरिन्द चक्री वा ।
 किं पुण कुम्मापुत्तो गिहवासे केवली अत्थि ॥ १५८ ॥
 चक्रधरो पडिपुच्छेह भयवं किं केवली घरे वसइ ।
 कहइ पहु नियअम्मापिउपडिबोहाय सो वसइ ॥ १५९ ॥
 पुच्छन्ति चारणा ते भयवं अम्हाण केवलं अत्थि ।
 पहुणा कहिअं तुब्मं पि केवलं अत्थि अचिरेण ॥ १६० ॥
 सामिअ सिवगङ्गामिय अम्हाणं केवलं कया अत्थि ।
 इय कहिए जगदुत्तमनामजिणिन्दो समुद्दिसइ ॥ १६१ ॥
 जइया कुम्मापुत्तो तुम्हाण कहिस्सई सयं चेव ।
 महसुकमन्दरकहं तइआ भो केवलं अत्थि ॥ १६२ ॥
 इय सुणिय मुणियतत्ता तिगुत्तिगुत्ता जिणं नमांसित्ता ।
 तस्स समीवे पत्ता चउरो चिट्ठन्ति तुसिणीआ ॥ १६३ ॥
 ते ताव तेण बुत्ता भद्वा तुज्ज्ञं जिणेण नो कहियं ।
 महसुक्षे जं मन्दरविमाणसुक्लं समणुभूअं ॥ १६४ ॥

इय वयणसवणसंजायजाइसरणेण चारणा चउरो ।

संभरियपुव्वजम्मा ते खवयस्सेणिमारुढा ॥ १६५ ॥

क्षपकथ्रेणिकमः पुनरयम्—

अण० मिछ्छ मीस सम्म अटू नपुंसित्यवेअ छङ्कं च ।

पुमवेअं च खवेई कोहाईए य संजलणे ॥ १६६ ॥

गइआणुपुव्वि दो दो जाईनामं च जाव चउरिन्दी ।

आयावं उज्जोअं थावरनामं च सुहुमं च ॥ १६७ ॥

साहारणमपज्जन्तं निहानिहं च पयलपयलं च ।

थीणं खवेई ताहे अवसेसं जं च अटूणहं ॥ १६८ ॥

बीसमिऊण नियद्वो दोहिं समपहि केवले सेसे ।

पढमे निहं पयलं नामस्स इमाउ पयडीओ ॥ १६९ ॥

देवगइआणुपुव्वी विउव्विसंघयणपदमवज्जाइ ।

अन्नयरं संठाणं तित्थयराहारनामं च ॥ १७० ॥

चरमे नाणावरणं पञ्चविहं दंसणं चउविगप्यं ।

पञ्चविहमन्तरायं खवइत्ता केवली होइ ॥ १७१ ॥

इय खवयसेणिपत्ता समणा चउरो वि केवली जाया ।

ते गन्तूण जिणन्ते केवलिपरिसाइ आसीणा ॥ १७२ ॥

तथुवविद्वो इन्दो पुच्छइ जगदुत्तमं जिणाधीसं ।

सामिथ इमेहि तुझे न वन्दिया हेउणा केण ? ॥ १७३ ॥

कहइ पहु परसिं कुम्मापुत्ताउ केवलं जायं ।

एण कारणेणं एषहि न वन्दिया अम्हे ॥ १७४ ॥

पुच्छइ पुणो वि इन्दो कइया एसो महवर्ई भावी ? ।

पहुणाइटुं सत्तमदिणस्स तइयमिम पहरमिम ॥ १७५ ॥

इय कहिऊण निउत्तो जगदुत्तमजिणवरो दिणयरो व्व ।

तमतिमिराणि हरन्तो विहरन्ते महियले जयइ ॥ १७६ ॥

तत्तो कुम्मापुत्तो गिहत्थवेसं विमुच्चु महसत्तो ।
 गिणहइ मुणिवरवेसं सविसेसं निज्जिअकिलेसं ॥ १७७ ॥
 सुरविहियकणयकमले अमले समलेवरहिअनियचित्तो ।
 आसीग्रो सो केवलिपवरो धम्मं परिकहेइ ॥ १७८ ॥

तथाहि--

दाणतवसीलभावण भेआ चउरो हवन्ति धम्मस्स ।
 तेसु वि भावो परमो परमोसहमसुहकम्माणं ॥ १७९ ॥
 दाणाणमभयदाणं नाणाण जहेव केवलं नाणं ।
 झाणाण सुक्षम्माणं तह भावो सब्बधम्मेसु ॥ १८० ॥
 गिहवासे वि वसन्ता भब्बा पावन्ति केवलं नाणं ।
 भावेण मणहेरेण इत्थ य अम्हे उदाहरणं ॥ १८१ ॥
 इय देसणं सुणित्ता अवगयतत्ता य मायपियरो वि ।
 परिपालियचारित्ता वरसत्ता सुग्गाइं पत्ता ॥ १८२ ॥
 अन्ने वि बहुयभविया आयणिय केवलिस्स वयणाइं ।
 सम्मत्तं च चारित्तं देसचारित्तं च पडिवन्ना ॥ १८३ ॥
 इय बोहियबहुयनरो कुम्मापुत्तो स केवलिप्पवरो ।
 केवलिपरियायं पालिऊण सुचिरं सिवं पत्तो ॥ १८४ ॥
 कुम्मापुत्तचारित्तं वेरगगकरं सुणेइ जो भविओ ।
 सो सब्बपावरहिथो अणन्तसुहभावणं वहइ ॥ १८५ ॥

सिरिहेमविमलसुहगुरुसिरिजिणमाणिक्कसीसराए॒ण ।
 रहअं पगरणमेवं वाहजन्तं चिरं जयउ ॥ १८६ ॥

शब्दसूची

N. B.—Pronominal forms of *tad*, *etad*, *idam*, *adas*,
kim, *yusmad* and *asmad* are ignored in the
Glossary.

अ न-अन्य	अ व लो य-अव + लोचय्, लो-
अ प ज त्त-अपर्याप्त	कय् (धातुः)
अ प व ग्गा-अपवर्ग	अ व से स-अवशेष
अ प वि त्त-अपवित्र	अ व ह र-अप+ह (धातुः)
अ प्प-अप॑य् (धातुः)	अ व ह रि अ-अपहृत
अ प्प-अल्प	अ व हा र-अपहार
अ प्पा-आत्मन्	अ व हि-अवधि
अ ब्व स-अभि+अस् (अध्यय- नार्थे धातुः)	अ वि-अपि
अ भ ग्गा-अभाग्य (दौर्भाग्य)	अ सा र या-असारता
अ भ य-अभय	अ सु भ-अशुभ
अ भि रा म-अभिराम	अ सु रि न्द-असुरेन्द्र
अ भि व ड्डु य-अभि+वर्धय् (धातुः)	अ ह-अथ
अ भि व न्द-अभि+वन्द (धातुः)	अ ह वा-अथवा
अ भि हा ण-अभिधान	अ ह ठि य-अधःस्थित
अ म री-अमरी (अमरर्णी)	अ हि ज्ज-अधि + इ (अध्यय- नार्थे धातुः)
अ म ल-अमल	अ हि ढि अ-अधिष्ठित
अ म्मा-अम्मा (माता)	अ हि रो य-अभि+रुद् (धातुः)
अ म्मा पि य र-मातापितृरौ	अ हि रो इ उं-अभिरोदितुम्
अ या ण न्त-अजानत्	अ हे प ह-अधःपथ
अ रि-अरि	अ हो-अहो
अ रि य ण-अरिजन	अ ं सु-अश्रु
अ ह्ली ण-आलीन (आसक्त)	आ ह-आदि
अ व इ ण्ण-अवतीर्ण	आ ह च्च-आदित्य
अ व ग य-अवगत	आ ह स-आ + दिश् (धातुः)
अ व र-अपर	आ उ-आयुष्
अ व रा ह-अपराध	आ उ लि अ-आकुलित

आ कु लि अ—आकुलित	इ क—एक
आ ग म—आ+गम्, गच्छ(धातुः)	इ क्वी स—एकविशति
आ ग म—आगम	इ क्षि क—एकैक
आ णा—आज्ञा	इ त्थ—अन्त्र
आ णि अ—आनीत	इ त्थि वे य—स्त्रीवेद (स्त्रीलिङ्ग)
आ णी अ—आनीतं	इ न्द जा ल—इन्द्रजाल
आ णु पु व्वी—आनुपूर्वी (क्रमः)	इ न्द नी ल—इन्द्रनील (मणि- विशेषः)
आ धा र—आधार	इ न्द भू इ—इन्द्रभूति (गणधर- नाम)
आ भ र ण—आभरण	इ न्दि य—इन्द्रिय
आ य णा—आ+कर्णय् (नाम- धातुः)	इ न्ध ण—इन्धन
आ य र—आ+चर् (धातुः)	इ य—इति (वाक्यारम्भे एव)
आ य रि य—आर्ये	इ य र—इतर
आ य स—आदर्श	इ ला पु च्च—इलापुत्र (नामविशेषः)
आ या—आ+या (धातुः)	इ ह यं—इह
आ या व—आताप	ई स र—ईश्वर
आ या हि ण—आदक्षिण	उ क्षो स—उत्क्षोश (उत्कृष्ट)
आ रा ह य—आ+राघ्य् (धातुः)	उ ग्ग—उग्र
आ व न्न—आपन्न	उ च्छ व—उत्सव
आ व र ण—आवरण	उ च्छा ल ण—उच्छालन, उत्सादन
आ स पू री—आशापूरी (देव्या- नाम)	उ च्छा ले न्त—उच्छालयत् (प्रक्षिपन्नित्यर्थः)
आ सा ढ भू इ—आषाढभूति (नाम- विशेषः)	उ च्छू ढ—उत्क्षित (उज्जित त्यर्थः)
आ सी ण—आसीन	उ ज्ज म—उद्यम
आ सी स—आशिष्	
आ हा र—आहार	
आ हू य—आहूत	

उ जा ण—उद्यान	ओ स र ण—अपसरण (नाश
उ जो य—उद्योत	इत्यर्थः)
उ छा—उद्+स्या (धातुः)	ओ स ह—औषध
उ झुं—ऊर्ध्वम्	ओ ह—ओघ (समूह)
उ क्त—उक्त	
उ द हि—उदधि	क इ आ—कदा
उ दा ह र ण—उदाहरण	क ए—कृते
उ प्प न्न—उत्पन्न	क क्षे य ण—कर्केतन (रन्नविशेषः)
उ मा—उमा (पार्वती)	क ज—कार्य
उ य र—उदर	क ण ग—कनक
उ व ग अ—उपगत	क ण य—कनक
उ व गा र—उपकार	क ण्ठ—कण्ठ
उ व मा ण—उपमान	क त्थ—कुत्र
उ व रि—उपरि	क न्ती—कान्ति
उ व रो ह—उपरोध	क न्दु क—कन्दुक
उ व वि ट्ट—उपविष्ट	क न्ना—कन्या
उ वा य—उपाय	क प्प पा य व—कल्पपादप (कल्प-
उ ल्ला व ण—उल्लापन	वृक्षः)
ऊ हा पो ह—ऊह+अपोह (तर्क)	क ब्बु रि अ—कर्बुरित
ए ग—एक	क म ल—कमल
ए ग ग—एकाग्र	क म ला—कमला (लक्ष्मीः)
ए त्थ—अत्र	क म ला—कमला (राजीनाम-
ए या रि स—एतादृश	विशेषः)
ए रव य—इरावत (जम्बूदीपस्थ- सप्तमवर्षनाम)	क म्म—कर्मन्
ए वं—एव	क य—कृत
	क य ऊ लि—कृताञ्जलि
	क या—कदा
	क र—कृ (धातुः)

क र य ल—करतल	के लि—केलि (क्रीडा)
क रि—करिन् (हस्ती)	के व ल—केवल (शानविशेषः)
क ल क ण्ठ—कलकण्ठ (कोकिल)	के व ली—केवलिन्
क ला—कला	को उ य—कौतुक (वदने मषीचि-हादिकम्)
क लि य—कलित (आकलित, युक्त)	को डी—कोटि (संख्या)
क ल्ला ण—कल्याण	को म ल—कोमल
क सि ण—कृत्स्न	को ह—क्रोध
क ह—कथ (धातुः) कहेह, कहिस्सइ.	ख य—क्षय
क ह—कथम्	ख ण—खन् (धातुः)
का मि णि—कामिनी	ख ण मि त्त—क्षणमात्र
का र ण—कारण	ख व ग—क्षपक (यतिविशेषः)
का ल—काल	ख व ण—क्षण (उपवासः)
कि र ण—किरण	ख व य—क्षपय् (धातुः)
कि रि या—क्रिया	खा णी—खनि (रत्नाद्युत्सन्ति-स्थानम्)
कि ले स—क्लेश	खि त्त—क्षेत्र
कु ऊ ह ल—कुतूहल	खे अ—खेद
कु ण—कृ (धातुः)	खे य र—खेचर (देवयोनिविशेषः)
कु प्प स न्न—कुप्रसन्न	खो भि य—क्षोभित
कु म र—कुमर, कुमार	ग अ—गत
कु मा र—कुमार	ग इ—गति
कु म्म पु त्त—कूर्मापुत्र (नाम-विशेषः)	ग ज—गज् (धातुः)
कु म्मा—कूर्मा (राशीनामविशेषः)	ग जि य—गर्जित
कु म्मा पु त्त—कूर्मापुत्र	ग ण धं र—गणधर (तीर्थेकराशीष्यः)
कु ल—कुल	ग न्थ—ग्रन्थ
कु स ल—कुशल	

ग न्ध—गन्ध	घ ण—घन (मेघ)
ग व्य—गर्भ	घो र—घोर
ग म ण—गमन	
ग म्मी र—गम्भीर	च उ—चतुर्
ग य ण त ल—गगनतल	च उ णा ण—चतुर्षान (मति, श्रुति,
ग य ण झ ण—गगनाङ्गण	अवधि, मनःपर्याय)
ग र य—गुरुक	च उ द स पु व्वी—चतुर्दशपूर्विन्
ग व क्व—गवाक्ष	(अधीत—चतुर्दशपूर्वाल्य-
ग ह—ग्रह (धातुः)	ग्रन्थः)
ग हि अ—गृहीत	च उ प या र—चतुष्प्रकार
गा मा णु गा मं—ग्रामाद् ग्रामम्	च उ र स—चतुरश्च
गा मि अ—गामिन् (संबोधने)	च उ र ि न्दी—चतुरिन्द्रिय
गि ह—गृह	च उ व्वि ह—चतुर्विध
गि ह त्थ—गृहस्थ	च उ स टि—चतुष्षष्टि
गि ह वा स—गृहवास	च को र—चकोर
गु ण—गुण	च क्ष—चक्र (चक्रवाक्)
गु ण सि ल अ—गुणशिलक	च क्ष ध र—चक्रधर (शलाका-
(चैत्यनाम)	पुरुषः)
गु णि—गुणिन्	च क्ष व टि—चक्रवर्तिन्
गु णि ज मा ण—गुण्यमान	च को—चक्रिन् (चक्रवर्तिन्)
(पृथ्यमान)	च छ ल—चञ्चल
गु रु—गुरु	च ड—आ+रुह् इत्यर्थे देशी
गो त्त—गोत्र	(धातुः)
गो मे अ—गोमेद (मणिविदेषः)	च ढि अ—आरुढ (देशी)
गो य म—गोतम, गौतम	च ष्ठ भा णु—चण्डभानु (सूर्यः)
गो र—गौर	च तु र—चतुर
घ ण—घन (बहु)	च न्द—चन्द्र

च य-त्यज् (धातुः) चहउ-	छ वि-छवि (छाया, छायाशरी-
त्यक्त्वा	रम्, तद्रती नारी तिरश्ची वा,
च रण-चरण (व्रतभित्यर्थः)	तद्वान् नरस्तिर्यग्वा)
चरम-चरम	
च रित-चरित	ज इ-यति
चारण-चारण (श्रमणविशेषः)	ज इ-यदि
चारित-चारित्र	ज इ आ-यदा
चारित-चारित्य	ज किल णी-यक्षिणी
चिङ्ग-स्था (धातुः)	ज ग दु च म-जगदुत्तम (जिननाम-
चित्त-चित्त	विशेषः)
चित्त-चित्र	ज ग ए प हा ण-जगत्प्रधान
चिति अ-चित्रित	ज ण-जन
चिन्त-चिन्त (धातुः)	ज म्बु द्वी व-जम्बुद्वीप
चिन्ता मणि-चिन्तामणि (रत्नविशेषः)	ज म्म-जन्मन्
चिन्ति अ-चिन्तित	ज य-जि (धातुः)
चिर-चिर (चिरेण)	ज या-यदा
चुक्क-भ्रंश (देशी) (धातुः)	ज ल-जल
चुज्ज-आश्र्वय (देशी)	ज ल क न्त-जलकान्त
चे ड-चेट	(मणिविशेषः)
च्छि य-च + एव	ज ल ध र-जलधर (मेघः)
छ क-षट्क	ज ल नि हि-जलनिधि
छ जी व नि का य-षड्जीवनिकाय	ज ल हि-जलधि
छ छुं छ छ-षष्ठष्ठ (यस्मिन्दिन-	ज ह-यथा
त्रये एकवारमेव भुज्यते तादृ-	ज ह जु गा-यथायोग्य
शस्तपेविशेषः)	ज हा रि ह-यथाह
छ हं स ण-षड्दर्दशन	जं प-जल्प
	जा इ-जाति
	जा ग रि य-जागरित

जा य-जात	त इ य-तृतीय
जि अ-जित	त ए-तदा
जि ण-जिन	त णु-तनु
जि ण क ह्ला ण-जिनकल्याण (जिनानां पूर्वभवस्थानि च्यवन-जन्म-दीक्षाकेवलशान- मोक्षरूपाणि पञ्चकल्याणानि)	त त्त-तत्र
जि ण मा णि क-जिनमाणिक्य (मुनिनाम)	त त्थ-तमस्
जी व-जीव	त रणी-तरणि (नौरित्यर्थः)
जीविय-जीवित	त इ ण-तरण
जु त्त-युक्त	त इ णी-तरणी
जु अ व रा जे-योवराज्य	त ल्लि च्छ-तत्पर (देशी)
ज छ-ज्येष्ठ	त व-तपस्
ज त्ति अ मे त्त-यावन्मात्र	त व स्सी-तपस्विन्
जो इ स-ज्येतिष्ठक (देवविशेषः)	ता-तदा
जो य ण-योजन	ता य-तात
जो य ण गा भिणी-योजनगाभिनी	ता रि स-तादृश
ज्ञा ण-ध्यान	ता रु ण-तारुण्य
ठा ण-स्थान	ता व-तावत्
ण-ननु (वाक्यालंकारे)	ता हे-तदा
णा ण-ज्ञान	ति क्षु त्तो-त्रिःकृत्वः
णे ग-अनेक	ति ग-त्रिक
णहा य-ज्ञात	ति गु त्ति-त्रिगुस्ति (कायवाहूमनः- संयमरूपा)
	ति त्थ य र-तीर्थकर (तीर्थकर)
	ति त्रि-त्रि (त्रयः, तिक्ष्णः, त्रीणि)
	ति मि र-तिमिर
	ति ह-तत्र (अपञ्चंदे)
	ती र-तृधातोः प्राकृते (शक्धात्वयेँ)
	ती रि ज ए-शक्यते

तु टु-तुष्ट	दि डि-दृष्टि
तु सि णी अ-तूष्णीक	दि सा-दिश्
तूर-तूर्य	दि ण-दिन
ते अ-तेजस्	दि णि न्द-दिनेन्द्र
ते उ-तेजस् (समासे पूर्वपदे एव)	दि च-दीप
ते त्ति य-तावत्	दी स-दश् (कर्मणि)
तो रण-तोरण	दु कर-दुष्कर
थ म्भ-स्तम्भ	दु खिल अ-दुःखित
था व र-स्थावर	दु गग म पुर-दुर्गमपुर(नगरनाम)
थि र च-स्थिरत्व	दु गिल-दुर्गिल (उद्याननाम)
थी ण-स्त्यान (+अङ्गि, पालि- भाषायां तु थीनभिद्ध इति)	दु म-दुम
थे र-स्थविर	दु मा-द्रुमा (राज्ञीनामविशेषः)
थो व-स्तोक (अल्पमित्यर्थः)	दु ल ह-दुर्लभ
द च-दत्त	दु ल भ-दुर्लभ (नामविशेषः)
द या-दया	दु ल लि य-दुर्लिलित
द व्व त्थ य-द्रव्यार्थक	दु स्स ह-दुःसह
द स्सु-दस्यु	दु ह त्थ-द्विहस्त
द ह-दह(धातुः)	दूह वि अ-दुःखित
दं स-दश् (धातुः)	दे व-देव
दं स ण-दर्शन	दे वा ह च-देवादित्य
दं स णी-दर्शनिन्	(चक्रधरनाम)
दा-दा (धातुः) दाही-दास्यति	दे वा उ-देवायुष् (देव+आयुष्)
दा ण-दान	दे वी-देवी
दि किल अ-दीक्षित	दे स णा-देशना (उपदेशः)
दि टु-दृष्ट	दे स वि र ह-देशाविरति (हिंसादि- व्रतानामेकदेशपरित्यागः)
	दो-द्वि (दुनि, दोनि)

दो ण-द्रोण (नामविशेषः)	न रि न्द-नरेन्द्र
दो स-दोष	न व-नव (नूतन)
दो ह ल-दौह्दृद (दोहद)	न व-नवन्
ध ण-धन	न व रं-केवलार्थेऽव्ययम्
ध न्न-धन्य	ना-ज्ञा (धातुः); नाऊण-ज्ञात्वाऽप्त
ध न्न-धान्य	ना इ-ज्ञानिन्
ध म्म-धर्म	ना ण-ज्ञान
ध म्म दे व-धर्मदेव (कूर्मापुत्र-स्यापरनाम)	ना णी-ज्ञानिन्
ध र-धृ (धातुः)	ना मं-नाम
ध र-धर (कृदन्तं, उत्तरपदे एव)	ना रा य-नाराच (बाणः)
धा ई-धात्री	ना ह-नाथ
धा व न्त-धावत्	नि अ र-निकर
धो र णी-धोरणी (परंपरा)	नि उ ण-निपुण
न च्च-नृत् (धातुः)	नि उ त्त-निवृत्त
न न्द-नन्द (आनन्द)	नि क्षण्ट य-निष्कण्टक
न पुं स-नपुंसक	नि गो अ-निगोद (अनन्तजीव-शरीरम्)
न के री-नफेरी (वाद्यविशेषः)	नि घ स-निकष्य
न म-नम् (धातुः)	नि घ स प म्ह-निकषपक्षमन् (निकषरेखेत्यर्थः)
न म ण त्थं-नमनार्थम्	नि च्च-नित्य
न मं स-नमस्य् (धातुः)	नि जि अ-निर्जित
न य-नय (नीतिरित्यर्थः)	नि दा-निद्रा
न य ण-नयन	नि ना द-निनाद
न य र-नगर	नि ब्व न्ध-निर्वन्ध (आग्रहः)
न र-नर	नि य-निज
न र व इ-नरपति	नि य इ-निवृत्त
	नि रा वं रण-निरावरण

नि रि क्व-निर+ईक्ष् (धातुः)	प डि बु द्ध-प्रतिबुद्धं
नि र व म-निरुपम	प डि वो ह-प्रतिवोध
नि व स-नि+वस् (धातुः)	प डि व ज्ञ-प्रतिपञ्च
नि व ह-निवह (समूह)	प ङु-पदु
नि वा रि अ-निवारित	प ढ म-प्रथम
नि वि छ-निविष्ट	प ण म-प्र+नम् (धातुः)
नि व्वा धा य-निर्व्वाधात	प ण य-प्रणत
नि व्वा ण-निर्व्वाण	प ण छ-प्रनष्ट
नि लं य-निलय (गृहम्)	प च्च-प्रास
नि सा म य-निशामय् (धातुः)	प दा ण-प्रदान
नि सु ण-नि+शु (धातुः)	प न्ती-पंक्ति
नि स्स झ्न-निःसङ्ग	प च्च च्च-प्रश्चस
नू ण-नूनम्	प भा य-प्रभात
ने च्च-नेच	प मा य-प्रमाद
ने य-ज्ञेय	प मु ह-प्रमुख
नेह-स्नेह	प मो अ-प्रमोद
प ह छि अ-प्रतिष्ठित	प म्ह-पद्म (पद्मगर्भ इत्यर्थः)
प ए स-प्रदेश	प य-पद
प क्त न्त-प्रकान्त	प य डी-प्रकृति
प क्षेव-प्रक्षेप	प य ल-प्रचल
प ग र ण-प्रकारण	प यं प-प्र+जल्प् (धातुः)
प गा र-प्रकार	प या र-प्रकार
प च्छा-पश्चात्	प या व-प्रताप
प च्छ-पश्चन्	प या स-प्र+काशय् (धातुः)
प हु रा णि आ-पहुराणी	प या हि ण-प्रदक्षिणा
प डि अ-पतित	प र-पर
प डि पु ण्ण-परिपूर्ण	प र म-परम
	प र व स-परवश

प रा य ण—परायण	पा ष पि या—प्राणप्रिया (भार्या)
प रि क लि य—परिकलित (युक्त)	पा णा इ वा य—प्राणातिपात
प रि क्ष्वा—परीक्षा	पा या ल—पाताल
प रि च्चि अ—परिचित	पा ल ग—पालक
प रि णा म—परिणाम	पा ल य—पालय् (धातुः)
प रि पा ल ण—परिपालन	पा व—पाप
प रि पु रि अ—परिस्फुरित	पा व य—प्र+आपय् (धातुः)
प रि भु ग्न—परिभोग्य	पा वि अ—प्रापित
प रि भु ञ्ज—परि+भुज् (धातुः)	पा स—(दशवातोरादेशः)
प रि या य—पर्याय	पा स—पार्श्व
प रि वा र—परिवार	पा स ङ्गि अ—प्रासङ्गिक
प रि सा—पंषिद्	पि—अपि (अनुस्वारात्परे एव)
प रु ब—प्र+रूपय् (धातुः)	पि उ—पितृ
प व न्न—प्रपञ्च—(प्राप्त)	पि य—पितृ
प लो अ य—प्र+लोकय्, लोचय् (धातुः)	पि य—प्रिय
प लं क—पर्यङ्क	पि क्ष्व ण—प्रेक्षण
प व न्न—प्रवृत्त	पु ग ल—पुद्रल (परमाणु)
प स न्न—प्रसक्त	पु च्छ—प्रच्छ (धातुः)
प सि द्ध—प्रसिद्ध	पु छ—पृष्ठ
प सू अ—प्रसूत	पु ण—पुनर्
प ह र—प्रहर	पु ण—पुण्य
प हा—प्रभा	पु णि मा—पूर्णिमा
प हा ण—प्रधान	पु न—पुत्र
प हु—प्रभु	पु न लि आ—पुत्रिका (दार्शनीयी शिलामयी वा प्रतिमा)
प ए ण—प्रायेण	पु त्थ य—पुस्तक
पा का र—प्राकार	पु म वे य—पुंवेद (पुंलिङ्ग)
पा गा र—प्राकार	पु र—पुर

पुर ओ-पुरतः	भ ग व न्त-भगवत् (संबुद्धौ
पुरि स-पुरुष	भयं, भगवं इति)
पुलग-पुलक (लव इत्यर्थे)	भ मा-भाग्य
पुव्व-पूर्व	भ ज-भज् (कर्मणि)
पो अ-पोत (नौविशेषः)	भ जा-भार्या
फ लि अ-फलित	भ ण-भण् (धातुः)
फ लि ह-सफटिक (मणिविशेषः)	भ ष्टा र-भाष्टार
ब त्ती स-द्वारिंशत्	भ चा-भर्तु
ब म्म-ब्रह्मदेव	भ ति-भक्ति
ब म्म चे र वा सी-ब्रह्मचर्यवासिन्	भ द-भद्र
ब ल-बलदेव (शलाकापुरुषविशेषः)	भ द्द मु ही-भद्रमुखी
ब लि अ-बलिन्	भ द्वा स ण-भद्रासन
ब लि क म्म-बलिकर्मन् (पूजादि)	भ म ण-भ्रमण
ब हु-बहु	भ म र-भ्रमर (राजो नामविशेषः)
ब हु अ-बहुक	भ र-भर
ब न्दि-बन्दिन्	भ र ह-भरत (चक्रवर्तिनामविशेषः)
बा व त्त रि-द्वासपति	भ रि अ-भरित, भृत
वि न्ति-ब्रुवन्ति (ब्रूधातोः)	भ व-भव (संसार इत्यर्थः)
वि न्दु-विन्दु	भ व ण-भवन
वि रु दा व लि-विशदावलि	भ वि अ-भव्य (कल्याणेच्छुरित्यर्थः)
बु द्धि-बुद्धि	भ व्व-भव्य
बु ल्ल-वद् (देशी अपभ्रंश)	भा य ण-भाजन
बो ह त्थं-बोधार्थम्	भा र ह-भारत
	भा व-भाव
	भा व णा-भावना (भाव इत्यर्थः)
	भा व त्थ य-भावार्थक

भा वी—भाविन् (भविष्यतीत्यर्थे)	म य क्क—मृगाक्क
भा वे मा ण—भावयत्	म र ग य—मरकत
भि न्त र—अभ्यन्तर	म र ण—मरण
भु ज—भुज् (धातुः)	म सा र ग ळ—मसारगल (मणि- विशेषः)
भुं ग ल—भुङ्गल (वाद्यविशेषः)	म ह प्प भा व—महाप्रभाव
भू अ—भूत	म ह रि सि—महर्षि
भू व इ—भूपति	म ह व्व य—महाव्रत
भे अ—भेद	म ह स च—महासत्त्व
भे रि—भेरी (वाद्यविशेषः)	म ह सु क्क—महाशुक्र (स्वर्गविशेषः)
भो ग—भोग	म हा—महत् (समासे पूर्वपदे एव)
म अ—मद्	म हा वि दे ह—महाविदेहः (वर्षनाम)
म ह—मति	म हा वी र—महावीर
म झ ल—मझल	म हि न्द सी ह—महेन्द्रसिंह (नामविशेषः)
म झ ला व ई—मझलावती (विमाननाम)	म हि य ल—महीतल
म ज्ञ—मध्य	म हु र—मधुर
म ज्ञ या र—मध्यकार (मध्ये इत्यर्थः)	मा ण—मान
म ण—मनस्	मा ण व ई—मानवती (नामविशेषः)
मणि—मणि	मा ण स—मानस
मणु अ—मनुज	मा या—माता
मणु अ च—मनुजत्व	मा र—मार (मदन इत्यर्थः)
मणो र ह—मनोरथ	मा स—मास
म न—मन् (धातुः)	मि च्छ—मिथ्या
म न्द र—मन्दर (नामविशेषः)	मि ल क्खु य—म्लेच्छ
म न्दि र—मन्दिर (गृह)	मि लि अ—मिलित
म नि अ—मानित	मी स—मित्र

मुणि-मुनि	र य य-रजत
मुणी स र-मुनीश्वर	र हि य-रहित
मुणे य व्व-मन्तव्य	रं क-रङ्ग (दरिद्र, तुच्छ)
मुचा ह ल-मुक्ताफल	रा य गि ह-राजगृह (नगरनाम)
मूल-मूल	रा या-राजन्
मे रु-मेरु	रि स ह-ऋषभ
मो र-मयूर	रु क्ष-वृक्ष
मो ह-मोह	रु प्प-रूप्य
मो ह य-मोहय् (धातुः)	रुं त-रुत (अपभ्रंशे)
य-च (स्वरात्परे एव)	रु व-रूप
र ई-रति	रे हा-रेखा (मर्यादेत्यर्थः)
रङ्ग-रङ्ग (रक्त)	रो ग-रोग
रङ्ग न्त-रङ्गत् (शोभमान)	रो म ञ्च-रोमाञ्च
र ज्ञ-राज्य	रो य-रुद् (धातुः)
र म-रम् (धातुः)	ल क्ष ण-लक्षण
र मण-रमण (पति, क्रीडा)	ल मा-लग्न
र मणि ज-रमणीय	ल च्छी-लक्ष्मी
र मणी-रमणी (ली)	ल जा-लज्जा
र मा-रमा	ल जा इ-लज्जा+आदि
र म्म-रम्य	ल द्व-लब्ध
र य-रत	ल ह-लभ् (धातुः)
र य ण-रत्न	ल हु-लघु
र य ण म य-रत्नमय	ले व-लेप
र य ण सं च य-रत्नसंचय (नगर- नाम)	ले स्सा-लेश्या (कर्मपरिणामजवर्ण- विशेषः)
र य णा य र-रत्नाकर	लो य-लोक
	व ग्नु-वल्गु (वाणीत्यर्थः)

व च—वच् (धातुः) वोच्छामि-	व र—वर
वक्ष्यामि	व ल्ल ह—वल्लभ
व च—वज् (गत्यर्थे धातुः)	व स—वश
व च्छ—वत्स	व स—वस् (धातुः)
व ज—वज्ञ	व स न्त—वसत् (शत्रन्त)
व ज इ—वाद्यते (वाद्यधातोः कर्मणि)	व सी क य—वशीकृत
व ज रि अ—उक् (वज्र इति-धातोर्निष्ठान्तम्)	व ह—वह् (धातुः)
व जि अ—वर्जित	व हण—वहन (नौः)
व जं—वर्जम् (णमुलन्त)	व हू—वधू
व ज्ञि अ—वाञ्छित	वं क—वक्र
व ड—वट (वृक्षनाम)	वं स ग—वंशाग्र
व ण—वन	वा—वा
व ण—वर्ण	वा इ ज न्त—वाच्यमान
व त्थ—वस्र	वा ग र—वि+आ+कृ (धातुः)
व त्थु—वस्तु	वा णि अ—वणिज्
व द्व मा ण—वर्धमान (महाबीर-स्यापरनाम)	वा णी—वाणी
व न्त र—व्यन्तर (देवजातिविशेषः)	वा मण अ—वामनक
व न्त री—व्यन्तरी (देवस्त्रीविशेषः)	वा र य—वारम् (धातुः)
व न्द—वन्द् (धातुः)	वा स—वर्ष
व न्द—वृन्द	वा स—वास
व म्म ह—मन्मथ	वा स र—वासर (दिवस)
व य—वद्, वच् (धातुः)	वा सु दे व—वासुदेव (कृष्ण)
व य ग्ग ह—व्रतग्रह, व्रतग्रहण	वा सु दे व—वासुदेव (शलाका-पुरुषविशेषः)
व य ण—वचन	वा हण—वाहन (नौः)
व य ण—वदन	वि—अपि
	वि उ ल—विपुल
	वि उ व्वि—वैकुर्विक

वि ओ ग—वियोग	वि र ह—विरह
वि ग प्प—विकल्प	वि ल गा—वि+लग् (धातुः)
वि गा र—विकार	वि ल स—वि+लस् (धातुः)
वि च्चि न—विच्चित्र	वि ल ह—वि+रूक्षय् (प्रमृज्- धात्वर्थे)
वि ज य—विजय (देवविमान- विशेषः)	वि व जि अ—विवर्जित
वि ज ए—विद्यते (विद्यातोः भावकर्मणि)	वि वि ह—विविध
वि ण य—विनय	वि वे ग—विवेक
वि णा स—विनाश	वि स ण्ण—वि ष ण्ण
वि त्था र—विस्तार	वि स य—विषय
वि दे ह—विदेह (वर्षनाम)	वि सा य—विषाद
वि नि म्मि अ—विनिर्मित	वि से स—विशेष
वि नि वे स य—वि+नि+वेशय् (धातुः)	वि ह र—वि+हृ (धातुः)
वि न्र व य—वि+ज्ञप्य (धातुः)	वि हि—विधि
वि म ल—विमल	वि हि अ—विहित
वि मा ण—विमान (गृहं प्रासादो वा)	वी र—वीर
वि मु च—वि+मुच् (धातुः)	वी स म—वि+श्रम् (धातुः)
विमुच्चु—विमुच्य	बु च—उक्त
वि म्ह य—विस्मय	बु च न्त—वृचान्त
वि य क्ख ण—विचक्षण	वे मा णि य—वैमानिक (देव)
वि या ण—वि+ज्ञा (धातुः)	वे य ङ्गु—वैताङ्ग्य (पर्वतविशेषः)
वि या र—विकार	वे र ग—वैराग्य
वि या र—विचार	वे लं ध र—वेलंधर (देवजाति- विशेषः)
वि र त—विरक्त	वे सा ली—वैशाली (नगरनाम)
वि र च ण—विरक्तत्व	व्व—इव (ह्रस्वात्स्वरात्परे एव)
	स—स्व

स अ—शत	स म हि अ—सम्+अधिक
स ई—शाची	स मं—समम्—(सहार्थेऽव्ययम्)
स क्ष—शक्त्य	स मा इ हु—समादिष्ट
स किख च—साक्षित्व	स मा णी—समाना
स गा से—सकादो (समीपे)	स मा रु ढ—समारूढ
स गा—स्वर्ग	स मा व च्र—समापन
स च्च—सत्य	स मां स—समास (संक्षेप इत्यर्थः)
स छि—षष्ठि	स मा सी ण—सम्+आसीन
स ङ्कु—सार्ध (स+अर्ध)	स मि द्ध—समृद्ध
स त रि—सप्तति	स मी व—समीप
स च—सप्तन्	स मु ग्य अ—समुद्रत
स त म—सप्तम	स मु ज्ज ल—समुज्ज्वल
स ति—शक्ति	स मु ह्द—समुद्र
स त्तु—शत्रु	स मु द्वि स—सम्+उद्+दिश (धातुः)
स त्थ—सार्थ (वणिज्)	स मु प्प च—सम्+उत्तर
स त्थ य—सार्थक	स मु प्पा डि अ—समुत्पादित
स दा—सदा	स मु ल्ल सि अ—समुल्लसित
स ह्वण—श्रद्धान (श्रद्धा)	स मु च्च ह—सम्+उद्+वद (धातुः)
स ह्व वि अ—शब्दित	स मे अ—समेत
स द्विं—सार्धम् (अव्ययम्)	स मो स ढ—समवसृत (प्राप इत्यर्थः)
स म—सम	स मो स रण—समवसरण
स म ग्र—समग्र	स मो स रि अ—समवसृत
स म ण—श्रमण	स म्म—शर्मेन् (शुभ, सुख)
स म णु भू अ—समनुभूत	स म्म—साम्य (सम्यक्त्व)
स म य—समय	स म्म च—सम्यक्त्व
स म रङ्गण—समराङ्गण	
स म व स रण—समवसरण (आगमनमित्यर्थः)	

स य णि ज्ज-शयनीय	सं जु च-संयुक्त
स य ल-सकल	सं ठि अ-संस्थित
स र-सरस्	सं तु छ-संतुष्ट
स र ण-स्मरण	सं दे ह-संदेह
स र णी-सरणि (मार्ग इत्यर्थः)	सं दो ह-संदोह (समूह)
स रि च्छ-सदृक्ष	सं धा ण-संधान
स रि स-सदृश	सं प च-संप्राप्त
स रि स व-सर्षप (धान्यविशेषः)	सं प न्न-संपन्न
स री र-शरीर	सं प या-संपद्
स रू व-स्वरूप	सं प रि बु ड-संपरिवृत्त
स ल ह-श्लाघ् (धातुः) सलहि-	सं व न्ध-संबन्ध
जए-श्लाघ्यते	सं भ रि य-संस्मृत
स हिं अ-शास्त्रियत	सं मा ण-संमान
स व ण-श्रवण	सं वा स-संवास
स व्व-सर्व	सं वि गा-संविग्न (उद्दिग्म)
स व्व त्थ-सर्वत्र	सं स य-संशय
स व्व स्स-सर्वस्व	सा द-शब्द (अपभ्रंशे)
स ह-सह् (धातुः)	सा म गी-सामग्री
स ह ल-सफल	सा मि अ-स्वामिन् (संबोधने एव)
स ह स-सहस्र	सा य र-सागर
सं क र-शंकर	सा र-सार
सं खित्त-संक्षिप्त	सा र णी-सारणी (प्रवाहः)
सं ग म-संगम (प्राप्तिः)	सा ल-साल (वृक्षविशेषः)
सं घ य ण-संहनन (शरीरमित्यर्थः)	सा व हा ण-सावधान
सं ज म-संयम	सा स ण-शासन
सं ज ल ण-संज्वलन	सा ह-श्रावय् (कथ॒इत्यर्थे धातुः)
सं जा य-संज्ञात	सा हा र ण-साधारण
सं जु अ-संयुक्त	सि णे ह-ख्लेह

सि रि—श्री	सु मण—सुमनस्
सि रो मणी—शिरोमणि	सु मि ण—स्वप्र
सि व—शिव (निर्वाणमित्यर्थः)	सु य—श्रुत (विद्या)
सि व पुर—शिवपुर (निर्वाणमि- त्यर्थः)	सु र—सुर
सि ह—सिंह	सु रभि—सुरभि (धेनु)
सी ल—शील	सु रभि—सुरभि (सुगन्धि)
सी स रा अ—शिष्यराज	सु रभि—सुरभि (वसन्त)
सु—सु	सु रभि वण—सुरभिवन
सु अ—सुत	सु रा ल—सु+उराल, सु+उदार
सु क य—सु+कृत	सु रि न्द—सुरेन्द्र
सु क य—सुकृत (पुण्य)	सु री—सुरी (सुरखी)
सु कु मा र—सुकुमार	सु लो य ण—सुलोचन (नाम- विशेषः)
सु कु मा ल—सुकुमार	सु वे ल—सुवेल (नामविशेषः)
सु क—शुक्ळ	सु ह—सुख
सु क—शुक्र (स्वर्गविशेषः)	सु ह ड—सुभट
सु क्ख—सौख्य	सु हु म—सूक्ष्म
सु गु रु—सु+गुरु	सूर क न्त य—सूर्यकान्त (मणि- विशेषः)
सु ण—श्रु (धातुः)	सूरि—सूरि (पण्डित)
सु त ड त ड न्त—सुतडतडत् (शब्दानुकरणे)	से णि—श्रेणि (पदवी)
सु त्त—सुस	से व—सेव (धातुः)
सु त्ति उ डी—शुक्तिपुटी	से स—शेष
सु दु ल्ल ह—सुदुर्लभ	सो ग न्ध अ—सौगन्धिक (रत्नविशेषः)
सु द्ध न्त—शुद्धान्त (अन्तःपुर)	सो ह—शोधय् (धातुः)
सु द्धि म त्त—शुद्धिमात्र	सो ह ग—सौभाग्य
सु धा—सुधा (अमृतामित्यर्थः)	सो हा—शोभा
सु भ—शुभ	

ह त्थ—हस्त	हि ठ—हृष्ट
ह र—हर (शिव)	हि य य—हृदय
ह रण—हरण	हिं सा—हिंसा
ह रि—हरि	हू—भू (धातुः), हवह, होइ
ह रि स—हर्ष	हे उ—हेतु
ह स—हस (धातुः)	हे म वि म ल—हेमविमल
हं स—हंस	(मुनिनाम)
हा र—हारय् (धातुः)	

Notes

2. नयरेहापत्तसयलपुरिसवरे, a city in which all good men conducted themselves according to the limit (रेहा, रेखा) of law.

6. भवुदहितरणी, a boat, तगणि, to cross the ocean of संसार. मणचिन्तिअचिन्तचिन्तामणि a curious (अचिन्त, अचिन्त्य) चिन्तामणि gem which would secure the heart's wish.

समचउरंससरीरे, the pupil whose body was round and symetrical or well built. वज्रिसहनारायसंघयणे, one whose body (संघयण) was strong like adamant, a bull or an arrow. उच्छृङ्खलसरीरे, one who neglected (उच्छृङ्ख) the care of his body. कणगपुलगनिधसप्त्वगोरे, of fair complexion like that of inner petals of a lotus, or like that of streaks of gold on a tonchstone. संखित्विउलतेउलेस्से, the pupil who acquired a concentrated (संखित), strong (विउल), fiery force (तेउलेस्सा) as a reward of his penance. This force was capable of burning objects situated at a distance though it was compressed (संखित्स) in his hody. लेस्सा or लेसा, Sk. लेश्या, is a psychic force represented by the colour which is the effect of one's acts. The Jains hold that a man's acts leave on him some impressions ; as a result

of these impressions the man's soul is tainted with several colours, six in number, from black to white. Black taint is considered bad while the white is the best. चउदसपुर्वी, one who has studied the fourteen old books of the canon. चउणाण, i.e., मति, knowledge born with a being, श्रुत, knowledge by study, अवधि, knowledge of limits and मनःपर्याय, knowledge of the thoughts of others. छटुंछटुणं, uninterrupted ascetic practice of taking only the sixth meal and dropping the remaining five meals. For an ordinary man only two meals a day are permitted, but इन्द्रभूति was observing fast for two days and a half and took his meals in the afternoon of the third day. भावणं भावन्तेरणं, cultivating the sincerity of heart.

22. विचित्तचित्तमिमि चब्लं, full of curiosity with reference to objects that are varied and fine.

25-26. (The celestial palace) whose inner parts (भिन्नरपएस) was filled with profuse lustre of a series of pillars of precious stones; it was tawny (कब्जुरिअ) with strong rays of light (तरुणपहाकिरण) of a series (धोरणी) of arches of precious stones; it excited crowds of people by the playful movements of statues carved on crystal pillars; and was beautified by a large number of windows decorated with various kind of paintings.

29. वन्सरवहू, a lady belonging to semi-divine class of beings like Yaksas, Kinnaras etc.

33. ऊहापोहवसा-ऊह guess and अपोह exclusion. The ऊहापोह here is the process of thinking in which one kind of guess is rejected when another, more probable, is suggested. This process, in the present case led to the re-

collection of Durlabha's acquaintance with the lady in his previous birth.

35. Prince Durlabha was a human being while the Yahsini was a semi-divine being. It was necessary, to remove the human अशुभ element in the Prince before he could keep company with her. अवहार is अपहार, removal, पुरगल, परमाणु, atom.

The quotation from the *Sthānāṅgasūtra* serves the purpose of showing how gods come in contact with inferior beings. The four methods suggested are that a god comes in contact with a goddess or a god comes into contact with a छवि, i. e., a form which cannot be called corporal, but say, is like a shadow, which is not sallied by earthly elements.

45. निस्सङ्गरक्षचित्ता. with their minds devoted to or bent on detachment from the world.

50. पण्टुसब्बस्सत्थ व्व, like a merchant (सार्थ, सार्थवाह) who has lost his all-in-all.

56. After this verse the Manuscript No. 588 of 1884-86 at the Bhandarkar Institute adds the following verse:—

चञ्चलं सुरचाउ व्व विज्जुहेहेव चञ्चलं ।
पोयावलगापुंसु व्व (!) जीअं अथिरधमयं ॥

The same Ms. has a long digression after verse 58 which runs as follows:—

तओ केवली तस्स कुमरस्स हियडं धम्मदेसणमुवदिसइ । यतः-
आथिराण चञ्चलाण य खणमित्तसुहंकराण पावाणं ।
दुग्गहनिबन्धणाणं विरमसु एयाण पावाणं ॥

जललवतरलं जीअं अथिरा लच्छीवि भङ्गुरो देहो ।
 तुच्छा य कामभोगा निबन्धणं दुक्खलक्खाणं ॥

नागो जहा पङ्कजलावसन्नो दहं थलं नाभिसमेइ तीरं ।
 एवं जिआ कामगुणेसु गिद्धा सुधम्ममग्गे न रया हवन्ति ॥

जह विष्टपुञ्जखुतो (खित्तो) किमी सुहं मन्नए सयाकालं ।
 तह विसयाइसु रत्तो जीवो वि सुहं मुणइ मूढो ॥

पत्ता सुकामभोगा सुरेसु असुरेसु तह य मणुएसु ।
 न य जीव तुज्ज्ञ तित्ती जलणस्स व कठनियरेण ॥

जहा य किपाकफला मणोरमा रसेण वण्णेण य भुञ्जमाणा ।
 ते खुब्भए जीविय पचमाणा एवंगुणा कामगुणा विवागे ॥

जह निभ्वसमुप्पन्नो कीडो कदुअं पि मन्नए महुरं ।
 तह सिद्धिसुखपरोक्खा संसारे दुहं सुहं विन्ति ॥

विसमिव मुहम्मि महुरा परिणामनिकामदारुणा विसया ।
 कालमण्णन्तं भुत्ता अज वि मोत्तुं न किं जुत्ता ॥

एए केवलिभणिया दिघ्नता (न्ते?) सुणेऊण विसेसं वेरगमा-
 वन्नो । एस्थन्तरे

I think this digression is clearly an interpolation.

63. सुरभि सुरभि जहेव कलकण्ठो, like a cuckoo (कलकण्ठ) which is delighted at the approach of the fragrant season of spring (सुरभि, मधुमास).

65. विलहह, wipes off.

75. इक्वीसखवणेहि आराइह तं देविं, he propitiated the goddess by observing fasts for 21 days.

80. पोअपएसनिविट्ठो, seated on the edge (पट्टस, प्रदेश) of the ship (पोअ, पोत).

84. सुरालं, सु + उदारं, very fine, full of grandeur.

89. महसुक or महासुक is the name of a heaven in Jain mythology, and मन्दर or मन्दिर the name of a palace for gods there.

102. तत्थ य, i. e., there in the महासुक heaven. देवाउं पालिऊण, after having lived the full period of life as a god.

110. Piety (धर्म) consists of giving protection, i. e., not doing any injury, to all the six kinds of living organism. The six kinds of organism are bodies of of-earth, water, air, fire, plants and ऋत्र from an ant down to human beings. जीवधर्माओं चुको चुकह गिहि दाणधर्माओं, if a person, गिहि, fails in this duty of a yati, i.e., if he does injury to creatures, he misses the fruit of any other form of piety such as making gifts to others etc.

The Ms. mentioned above adds after दाणधर्माओं the following :—

जं आरगमदुग्गमप्पडिहयं आणेसरतं कुडं
रुबं अप्पडिरुबमुजलतरा कित्ती धणं जुव्वणं ।
दीहं आउ अवञ्चणो परियणो पुत्ता सुपुत्ता सया
जं सब्बं सच्चराचरभिं व जए नूणं दयाए फलं ॥

112. After this verse there is a small passage of four lines in Apabramśa, which can be rendered as follows :—“Then at the time trumpets began to be blown in their peculiar fashion so as to fill up the whole region of the sky. Various auspicious musical instruments such as सुंगळ, भेरी and नफेरी sent out their sounds when beaten. The bands of bards began to speak or sing praises (विरुदावलि); all persons were in joy for a long time; fair ladies began to perform a fine dance. So were the festivities celebrated on the birth of a son.”

113. धर्मसुयदोहलानुसारेण, in conformity with the mother's longings to listen to a religious discourse.

114. उल्लाखण, the usual or familiar way of addressees.

116. The Prince studied all the arts himself, by his own intellect, and his teacher became only a witness to that.

117. पुञ्चभवन्तर etc. As a result of his acts such as imprisonment (बन्धण) and beating (उच्छालण) of a servant in his former life, he became a dwarf with a height of his body of two cubits (दुहत्य).

123. खवगसेणिगयस्स, the prince attained to a place in the stages of perfection which a Jain ascetic attains. For details of the खवगसेणि see below verses 166-171. सुकज्ञापां पवन्नस्स, one who practised शुक्लायान. Jains hold that there are four kinds of ध्यान, viz., आर्त, रौद्र, धर्म and शुक्ल; of these four the last is the best.

130-132. These three verses mention three persons who attained kevala even though they lived at home. The first of these is भरह or भरत, who was the son of the first तीर्थकर कष्मभद्रेव, the first चक्रवर्तिन् in the Jain mythology, married a large number of women and lived in a rich crystal palace. The second is इलापुत्त who was the son of a merchant in the town of इलावर्धन. He got enamoured of an actress, became degraded, but on seeing some monks got right knowledge and obtained kevala. The third is आसाढभूइ or असाढभूइ, who was the pupil of धर्मशृंखि. Once he went to the विश्वकर्मन्, an actor, to beg for food, and on seeing his two beautiful daughters, became enamoured of them, left his ascetic practices and

became an actor. He composed a drama called Rāstrapāla and while representing it on the stage before king Sinharatha of Rājagṛha and playing the role of भरत, got enlightened and obtained kevala. भरहेसरपिक्खणं कुणन्तस्स, while playing the role of भरत, the first चक्रवर्तिन्.

134. If a man practises asceticism in substance without sincerity he may attain at the most to Acyuta heaven ; while if it is coupled with bhāva, sincerity, he attains nirvāna within a moment.

135-137. These three verses give some details from the mythical geography of the Jains. Jambudvīpa, according to them, is divided into seven वर्षs, viz., भरह, हृषमवय, हरिभास, महाविदेह, रम्मभ, परणवभ and एरवय. In the महाविदेह there are five विदेहs, each विदेह having 32 विजयs, i. e. provinces. The number of विजयs in the महाविदेह thus comes to be $32 \times 5 = 160$. Then it is said that there are 170 क्षेत्रs or holy places in the भरह and एरवय, where one can meet 170 Jinas.

140. जगदुत्तम्. the name of a Jina in the मङ्गलावती-विजय of महाविदेह.

145. निगोओ is the name of a body which contains an infinite number of जीवs or souls which would pass through a series of transmigration.

152. देसविरह, abstinence from a part of sins.

156. वेयडभारहाओ, from the वैताढथपर्वत of the भारतवर्ष; there is another वैताढथपर्वत in the एरवयास of the Jain Geography.

116-171. These verses give a long list of stages in the religious life of a क्षपक, the details of which are intricate and may be found in the कर्मग्रन्थs or works like गुणस्थानकमारोह. अण० is an abbreviation of the destruction of four कषायs, क्रोध, लोभ, मान and माया.

181. Note that Kummāputta cites his own case as an example of a person who attained kevala by bhāva.

DATE OF ISSUE

This book must be returned
within 3, 7, 14 days of its issue. A
fine of ONE ANNA per day will
be charged if the book is overdue.

--	--

